

Виникнення протестантизму в Болгарії в умовах національного відродження II половини XIX ст.

**Іванова Тетяна Юріївна,
Миколаївський національний університету
імені В.О. Сухомлинського
(м. Миколаїв, Україна)**

У статті розкрито історію проникнення і зародження протестантизму на болгарських землях в умовах національного Відродження. Проаналізовано співробітництво західних місіонерів з ведучими болгарськими просвітниками та визначено їх місце, роль і вплив на боротьбу болгар за незалежність від османського поневолення.

Протестантизм в Болгарії є четвертою за значимістю релігією після православ'я, ісламу і католицизму. На початку ХХІ ст. до протестантів себе віднесли 42 тисячі болгар або 0,5% населення країни [1].

ХІХ століття стало часом зустрічі протестантизму з православ'ям на Близькому Сході й Балканському регіоні. Закінчення наполеонівських воєн і відновлення порядку в Середземномор'ї полегшили прозелітичну діяльність (від «прозелітизм – прагнення звернути інших у свою віру) протестантських місіонерів, що спиралися на підтримку і заступництво західних держав. Крім Балкан їх основним плацдармом стала територія Константинопольського і Єрусалимського патріархатів.

Особливістю ситуації на Балканах стало активне співробітництво носіїв ідей Просвітництва і західних місіонерів. При цьому балканські борці за незалежність сприяли демократичній перебудові звільнених з під Османського іга держав за західним зразком, а місіонери зосередили свою діяльність на европеїзації релігійної й соціальної свідомості народу.

Таким чином, релігійні завдання протестантських місіонерів були тотожними з інтересами західної політики на Сході. Вони завжди залишалися послами своїх національних інтересів і були провідниками державної політики своїх країн, зокрема часто поряд з місіонерською діяльністю поєднували дипломатичне засилля в підкорених територіях Османської імперії [2]. Вестернізація Сходу також могла сприяти використанню цього регіону в політико-економічних цілях. За словами одного з американських місіонерів «проповідь Євангелія була одночасною пропагандою американського погляду на світ і способу життя» [2].

У Болгарії протестантизм був започаткований місіонерами з США в умовах національного відродження, коли країна була частиною Османської імперії. Американські місіонери прибули в ці землі в 1857 році і заснували дві місії – методизм та конгрегаціоналізм. Дві конфесії, методисти та конгрегаціоналісти, розділили сфери впливу. Методисти об'єднані були в Євангелістську Методистську Єпископальну Церкву Болгарії і переважали в північній частині країни. Конгрегаціоналісти створили Союз євангелістського конгрегаціоналізму в Болгарії і діяли на півдні [3]. Вже у 1859 році методисти в м. Велико-Тирново вперше провели богослужіння на болгарській мові.

Конгрегаціоналізм розповсюдився по країні в зв'язку з діяльністю американської Ради комісарів для іноземних місій. В 1819 р. конгрегаціоналісти та пресвітеріани, починають планувати місії на Балканах. Такі перші євангелісти як Сайрус Хемлін і Крістіпер Рхінеландер приїхали зі Сполучених Штатів в 1838 р. як місіонери американської Ради комісарів для іноземних місій, і прибули до Туреччини в січня 1839 р. Преподобний Сайрус Хемлін і Крістіпер Рхінеландер Роберт прибули в Болгарію в 1857 р. Їх супроводжував преподобний Уеслі Преттімен, Альберто Лонг і Чарльз Морзе. Хемлін і Морзе заснували три місіонерських центри в Пловдиві, Бдрне і Стара-Загорі. А перша церква була заснована в Пловдиві. Американські євангелісти служили країні до Другої світової війни.

З 1840 до 1878 рр. євангелістські церкви були засновані в Бансько, Велико-Тирново та Свіштові. У 1899 р. конгрегація була заснована також і в Софії. В кінці 1800-х рр. у країні нараховувалося 10 місіонерів з 25 помічниками. У південній Болгарії діяло 19 громад, а в 1909 р. ці церкви створили юридичну асоціацію - Союз євангелістського конгрегаціоналізму в Болгарії. В місті Бансько перша протестантська громада з'явилася у 1868 р. У 1875 р. всі протестантські конфесії об'єдналися в

Болгарське Євангелічне Благодійне товариство, яке пізніше перейменовано в Союз євангелістських церков у Болгарії. Крім будівництва церков, протестанти будували школи, лікарні та молодіжні клуби, вони завершили переклад Біблії на сучасну болгарську мову й поширювали її копії.

Народжений в Нью-Джерсі, місіонер преподобний Еліас Ріггс, під час місіонерської діяльності в Османській імперії значно сприяв розвитку болгарського національного Відродження. У той час, з 1820-х рр. переклади Біблії на сучасну болгарську мову були в основному організовані протестантськими місіонерами. Адже Болгарська Православна церква надавала перевагу використанню старослов'янської мови. Саме Еліас Ріггс організував перший переклад Біблії сучасною болгарською мовою. У 1835 р. болгарський чернець Неофіт Рильський почав новий переклад Нового Завіту, який був закінчений 18 квітня 1838 р. і зроблений на болгарському діалекті. Е.Ріггс працював над редагуванням, друком та поширенням перекладу. У м. Смірна (Ізмир) 2 000 копій Нового Заповіту були продані [4].

Над перекладом Святого Письма працювали також й болгарські громадські діячі: П.Р. Славейкова, Христодул Костович й Січан-Ніколов, а спонсорувалася робота не болгарським євангелістським Союзом, а Британським закордонним товариством по поширенню Біблії. Більш детально хотілося б зупинитися на просвітницькій діяльності П.Р. Славейкова, адже його роль в становленні Болгарського національного відродження і розвитку протестантизму досить значна.

Петко Рачов. Славейков був болгарським поетом, публіцистом, просвітителем. Як відомо, у другій половині XVIII ст. з'являються перші ознаки національного Відродження південних слов'ян. У цей період тривало поступове становлення болгарської національної свідомості, зростання якої сприяли активізація культурно-просвітницького руху й успіхи в освіті, що викликали інтерес до історії народу.

Болгарська культура в другій половині XVIII ст. цілком відбивала становище народу. Одним із етапів культурно-просвітницького етапу національного Відродження в Болгарії було створення у 20-х роках XIX ст. болгарських шкіл з переважно світськими предметами. Такі школи відкрилися в Тирново, Відіні, Русе та інших великих містах. Саме П.Р. Славейков з 1843 р. був викладачем такої школи в Тирново [5].

Освіта мала тісні зв'язки з книгодрукуванням. З 1806 р. з'являються перші книги болгарською мовою. З 1844 р. видається перший болгарський журнал «Любословіє». На його сторінках публікували свої твори знані діячі національного Відродження країни. Першими представниками світської художньої літератури, проймаючі ідеями гуманізму й просвітництва, були поети П.Р. Славейков, Н. Геров, Д. Чинтулов та ін. Саме патріотичні вірші П.Р. Славейкова зробили його дуже популярним в Болгарії. Поет підготував повне зібрання болгарських прислів'їв і приказок й вважається одним із засновників нової болгарської літератури [6].

Також Союзом євангельських церков у Болгарії було засновано несектантський міжконфесійний Коледж Роберта в Константинополі, де багато болгарських лідерів періоду постнезалежності отримали освіту.

Ще в 1865 році в країні з'являється перша баптистська община, в 1891 році – перша адвентистська [7, с. 288].

На початку XX ст. російські емігранти принесли на болгарську землю пятидесятництво. До 1944 р. болгарська культура до протестантизму була нетерпима. В епоху комуністичного правління всі протестантські течії піддавалися гонінням. А в період перебудови, у 1989 році відбулася реабілітація протестантизму. У сучасній

Болгарії протестанти взаємодіють з іншими конфесіями в захисті консервативних цінностей.

Література

1. Протестантизм_в_Болгарии. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.denta4you.ru/maistoe53nezuz>.
2. Зоитакис, А. Экспансия протестантизма на Балканах. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.agionoros.ru/docs/296.html>.
3. Институт болгарской протестантской истории: архив онлайн публикаций и документов. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://protestantstvo.com/>.
4. Переводы Библии на болгарський язык. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ru.knowledgr.com/>.
5. Пашаева, Н.М. Проблемное изучение славянского национального Возрождения. Книга как исторический источник. – М., 1996.
6. Улунян, А.А. Деятели болгарского национального-освободительного движения XVII–XIX вв. : библиографический словарь. / А.А. Улунян. – М. : Институт славяноведения и балканистики РАН, 1996. – 241 с.
7. Religions of the World: A Comprehensive Encyclopedia of Beliefs and Practices. – Santa-Barbara, 2002. – 1507 p.